

Motion till riksdagen

1988/89: Fö207

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

Totalförsvaret

Sverige behöver ett totalförsvaret med sådan styrka och kapacitet att det i alla lägen är ett stöd för vår neutralitetspolitik. Vi måste ha förmåga att värna landets territoriella integritet och ytterst vår tillvaro som självständig nation. Totalförsvaret måste därför – oavsett hur kort förvarning vi får i de enskilda fallen – kunna verka vid incidenter i fredstid, i internationella krislägen, i neutralitet då krigshandlingar pågår i vårt närområde och slutligen om vårt land utsätts för direkt angrepp.

Ett totalförsvaret som klarar dessa uppgifter blir ett starkt stöd för stabiliteten i det nordiska området. Det bör ligga i båda stormaktsblockens intresse att svenskt luftrum, svenska vatten och svenskt landterritorium inte kan användas av någondera sidan. Vi värnar svenskt område och svensk suveränitet, men detta är samtidigt till säkerhetspolitisk fördel för våra nordiska grannar och även för stormakterna.

Grunderna för den svenska säkerhetspolitiken har länge legat fasta. En närmare redovisning av Folkpartiets syn på internationella förändringar, inte minst den i många stycken mycket positiva utvecklingen det senaste året, ges i vår partimotion till årets riksmöte om säkerhetspolitik och nedrustning.

Det är viktigt att totalförsvaret är i balans. Tyvärr har totalförsvaret i många år uppvisat obalanser. I flera avseenden har vi internationellt sett mycket moderna och effektiva system inom militärt försvar. Men stora delar av försvarsmakten har orimligt stora kvalitativa brister, därför att numerären under lång tid fått styra utformningen av markstridsförbanden. Inom de civila delarna har det länge varit mycket stora olikheter i uthållighet och beredskap mellan olika samhällssektorer.

Folkpartiet har länge hävdat att man måste komma bort från de tröghe- ter som lett till dessa obalanser inom både militära och civila delar av totalförsvaret.

Genom 1987 års försvarsbeslut gavs det svenska totalförsvaret en stabil säkerhetspolitisk grund och samtidigt en långsiktig inriktning för omdaning, kvalitetsförbättring och materiell förnyelse. Omfördelning av ekonomiska resurser mellan olika totalförsvarens grenar beslutades samtidigt som ökade medel tillfördes för att säkerställa den prioriterade förnyelsen. Det klart uttalade syftet med reformerna och förstärkningarna var att uppnå ett totalförsvaret i kvantitativ och kvalitativ balans med de samtidigt fastlagda säkerhetspolitiska målen.

De säkerhetspolitiska kraven grundades bl. a. på konstateranden om att stormaktsblockens upprustning på det konventionella området pågått i stort sett i oförändrat tempo under åtskilliga år samt att den tekniska utvecklingen innebar ökade möjligheter att angripa och utnyttja vårt land i samband med en konflikt mellan stormakterna. En annan viktig förändring ligger i stormakternas ökande strategiska intresse för det nordiska området. Risker har ökat för att detta område berörs redan tidigt vid en öppen konflikt mellan blocken.

Totalt sett enades de i försvarsbeslutet medverkande partierna om, att det svenska totalförsvaret behövde förstärkas för att ge ökad trovärdighet åt vår vilja och förmåga att fullfölja neutralitetspolitiken och att hävda landets integritet och oberoende.

Den inriktning som gavs i 1987 års försvarsbeslut innebar omprioriteringar och klara anvisningar om var förstärkningar är särskilt angelägna. Man kan därför säga att försvarsbeslutet i flera avseenden innebar ett övervinnande av trögheter som länge förhindrat möjligheterna att få ett balanserat totalförsvär. I långa stycken är det här fråga om samma slags problem vi känner igen från andra delar av den offentliga sektorn. Vi behöver "reformer genom omprövning" för att få ut mesta möjliga effekt. Endast om totalförsvaret fungerar effektivt kan vi uppnå att personalen känner förtroende för dess förmåga och det är i sin tur en förutsättning för att man ska kunna rekrytera och behålla kvalificerad personal. Ett totalförsvär i obalans är en dålig användning av skattepengar. Det ger dålig motivation för personalen och det ger inte neutralitetspolitiken det stöd som behövs.

Under senare år har Folkpartiet på en rad områden begärt omprioriteringar inom totalförsvaret samtidigt som vi föreslagit ökade totala resurser. Kraven formulerades inför försvarsbeslutet bl. a. i vår försvarsmotion till 1985/86 års riksmöte. Att Folkpartiet stod bakom 1987 års försvarsbeslut hade sin grund i att detta beslut i mycket hög grad tog fasta just på de förstärkningar och omprioriteringar som Folkpartiet förordat.

När väl isen var bruten har ÖB på regeringens uppdrag genomfört fortsatta utredningar i försvarsbeslutets anda. En genomgripande reformering av vår värnpliktsarmé har föreslagits. Den innebär bl. a. en prioritering och förnyelse av arméns anfallsbrigader. Andra viktiga utredningar har påvisat värdet av decentralisering och delegering av ansvaret för krigsförbanden till lokal nivå samt betydelsen av en fortsatt utveckling av försvarsmaktens personal och ledningssystem. ÖB har emellertid också prövat läget och den ekonomiska planeringen inom hela försvarsmakten. Därvid har avslöjats sådana brister, att 1987 års försvarsbeslut inte kan genomföras utan avsevärda medelstillskott.

Att de militära myndigheternas underlag inför 1987 var så vilseledande som allt nu tyder på är utomordentligt allvarligt. I några viktiga avseenden rör det sig om fördyringar inom områden som bl. a. Folkpartiets företrädare före försvarsbeslutet uttryckte oro för. Men från militära myndigheter förklarades, att kostnaderna ifråga var under full kontroll och misstankarna om "svarta hål" därför var obefogade.

Det är nödvändigt att den nya försvarskommittén – vilket också ingår i

dess direktiv – granskar hur det kunde komma sig att myndigheterna lämnade så vilseledande planeringsunderlag. Ibland sägs att försvarets planerings- och ekonomisystem (beslutat 1970) skulle vara orsak till problemen. Mycket tyder dock på att revirtänkande, försvarsgrensager och andra särintressen inom försvaret har så stort utrymme att planeringssystemet (som byggde på rationalitet och tron på att man kan härleda mål och medel utan att styras av grupptänkande och tradition) egentligen aldrig kunnat verka på avsett sätt. Det är helt nödvändigt att den politiska nivån kan utkräva ansvar av de militära myndigheterna. Det förutsätter i sin tur att ÖB har reella möjligheter att tränga igenom de spärrar som försvarsgrenscheferna hittills lyckats upprätthålla. Detta gäller både drift och materielanskaffningar.

Det bör noteras att skillnaden mellan ambitioner och det som kan förverkligas skulle ha varit ännu större om statsmakterna 1987 godtagit dåvarande ÖB:s förslag om högsta ekonomiska nivå. För på denna nivå föreslogs ytterligare materielanskaffningar med angivna priser under de som sedan visat sig gälla. De mycket stora felbedömningarna av kostnaderna för ÖB:s "grundnivå" fanns ju i botten för varje ekonomisk nivå därutöver.

Det säkerhetspolitiska behovet av förstärkningar av viktiga funktioner inom försvaret har inte blivit mindre därför att myndigheternas beslutsunderlag var bristfälligt. Folkpartiets uppfattning kan därför sammanfattas så här: Vi står fast vid innehållet i 1987 års försvarsbeslut. Nu är det nödvändigt att tillskjuta de *ekonomiska medel* som krävs för att förverkliga detta innehåll.

Under de senaste åren har flera för den internationella utvecklingen glädjande händelser inträffat. Viljan att bilägga de öppna konflikterna i Mellanöstern, liksom i Afghanistan, har ökat. Ett första steg har tagits i uppbromsningen av såväl kärnvapenupprustningen som upprustningen med konventionella stridskrafter. Detta är viktiga steg på vägen mot en fredligare värld vid och bortom sekelskiftet. De påverkar emellertid inte resultaten av stormakternas fortsatta upprustning under 80-talet. De stridskrafter och den militära förmåga som därigenom skapats kommer att kunna utnyttjas i eventuella konflikter minst intill sekelskiftet.

En på sikt minskad spänningsnivå i det nordiska området bör enligt Folkpartiets mening i första hand medge en successiv och geografiskt motiverad beredskapsbegränsning vid de i drift dyraste förbanden inom det svenska försvaret. En fredlig utveckling kommer därigenom till tydligt uttryck även i Sverige samtidigt som handlingsfriheten bevaras att genom snabba personalförstärkningar parera regionala störningar och smärre konflikter inom eller mellan stormaktsblocken. Det är viktigt att beredskapsnivån säkerställs i utsatta områden som t. ex. nordligaste Sverige, på Gotland, runt östersjöutloppens stränder. Folkpartiet anser alltså inte att den nuvarande internationella utvecklingen bör medföra något avkall på genomförandet av 1987 års försvarsbeslut.

Det vi här anfört gör det lätt för oss att instämma i försvarsministerns bedömning i årets budgetproposition: "De styrkor som skulle kunna användas mot oss i händelse av krig i Europa påverkas inte i någon nämn-

värd mening av den utveckling vi hittills kunnat bevittna. För det krävs en avsevärd reduktion eller omstrukturering av de konventionella stridskrafter som är avsedda för Europa. Min slutsats är därför, att vi även i framtiden måste ha ett välbalanserat och starkt totalförsvaret som stöd för neutralitetspolitiken.”

Inriktning för försvarsmakten

I 1986 års partimotion angav Folkpartiet att försvarsmaktens utveckling mot bakgrund av den säkerhetspolitiska rapporten borde ges följande principiella inriktning för perioden 1987–97.

- arméns anfallsbrigader prioriteras och ges ökad stridsförmåga i flera avseenden
- den marina förnyelsen inriktas främst mot ubåts- och sjöminsystem samt olika typer av kustartilleriförband
- flygstridskrafternas luftförsvarsförmåga förstärks successivt och långsiktigt.

Vi anser att denna inriktning bör stå fast och avser att verka för dess genomförande. Vi konstaterar också, att överbefälhavarens planering och förslag i programplan 89–92 och i Försvarsmaktsinriktning 2000 i stora delar överensstämmer med denna inriktning, men att de nu tillgängliga ekonomiska medlen är för små för ett genomförande och förnyelsen blir i vissa fall allvarligt försenad.

Avseende *arméstridskrafter* redovisar ÖB att nuvarande planeringsramar medger ett bibehållande av 17 moderna brigader, varvid övriga brigader samt betydande mängder äldre territorialförsvarsförband utgår. Folkpartiet hälsar med stor tillfredsställelse att såväl ÖB som arméchef numera erkänner att det finns en ”miniminivå” för den kvalitet som krävs för att en brigad ska kunna sändas ut i strid. Detta har Folkpartiet hävdat under många år, då partiet kritiserat obalansen mellan numerär och kvalitet i armén. Men så sent som inför 1987 års försvarsbeslut motsatte sig de militära myndigheterna Folkpartiets förslag om att de omoderna infanteribrigaderna (IB 66) skulle utgå. Det kan noteras att riksdagen redan i 1972 års försvarsbeslut förutsatte att flertalet av dessa brigader skulle slopas.

När Folkpartiet under lång tid pläderat för en minskning av numerären ifråga om soldater och markstridsförband har motivet varit att det är orimligt att ha kvar förband med otillräcklig utrustning och utbildning (inte minst samträning i större förband). Svenska förband har t. ex. bristande utbildning och utrustning för strid i mörker, bristande skydd, för svag utrustning för information och ledning, för svag eldkraft och i många fall för svag rörlighet. Färre förband skulle medge en betydligt större satsning per förband på utrustning och samträning.

Läget är sannolikt betydligt sämre än som redovisats i myndigheternas underlag till statsmakterna. Allt fler tecken tyder nämligen på att den materiel – låt vara ofta ganska omodern – som ska finnas i mobiliseringsförråden i verkligheten inte finns där. Exempel kan vara allt från vapen och fordon ned till regnrockar, snökedjor och kikare. Det kan gälla materiel som aldrig anskaffats i tillräcklig mängd, eller som minskat genom

stölder, genom att den tappats bort, slitits ut eller förstörts. Materiel kan också vara på verkstäder eller vara utlånad för utbildning. Från Folkpartiets sida uttrycktes inför försvarsbeslutet oro för brister i mobiliseringsförråden, men myndighetsföreträdare förklarade att denna oro var obefogad. Numera sägs från flera håll att bristerna ifråga om sådan materiel som enligt papperen ska finnas ute i mobiliseringsförråden är långt större än som tidigare angivits.

Genom minskning av antalet förband blir det möjligt att fylla många materielslag i förråden genom att man för över utrustning från utgående förband. Man kan t.ex. se till att det finns automatkarbiner för alla fältförband och fler sådana kan också föras vidare till lokalförsvarsförband och hemvärn. I slutändan betyder detta att kvarvarande gevär med modellår 1896 kan utgå ur organisationen.

Genom färre förband blir det totalt sett ett mindre årligt materielomsättningsbehov. Därmed ökas möjligheterna att klara nödvändig successiv modernisering av materielen genom tillförsel av ny utrustning.

Ett särskilt oroande förhållande gäller ammunitionen. För flera viktiga ammunitionsslag är uthålligheten alltför liten. I debatten har ofta sagts att ett motiv för dagens stora arméorganisation är att man därmed kan föra ett "uthålligt försvar". Men hade avsikten med dagens försvarsorganisation varit att den skulle kunna verka under lång tid skulle självfallet ammunitionens uthållighet ha tillmätts stor vikt. I verkligheten måste det därför ha varit andra skäl som legat bakom när myndigheterna pläderat för den stora numerären. Den mest näraliggande förklaringen är att en bevarad stor numerär varit det bekvämare sättet att slippa vidta sådana struktur- omvandlingar som en organisation alltid upplever som påfrestande. Det allvarliga är att denna "övervintringstanke" lett till en armé med så stora obalanser att den till stor del inte torde vara användbar direkt efter mobilisering, förmodligen inte heller om den fick flera veckors förvarning.

Det som hänt genom den nyligen redovisade försvarsmaktsutredningen är därför mycket glädjande. Äntligen ser det ut som om operativa bedömningar och seriösa avvägningsdiskussioner fått en chans också rörande armén, som dessförinnan mest tycks ha styrts av tanken att numerären skulle förbli oförändrad och att alla variationer skulle gälla kvaliteten.

Folkpartiet konstaterade 1986 att antalet anfallsbrigader bör vara ca 20 och har samma uppfattning nu. Det exakta antalet armébrigader, deras fördelning på typer samt därmed sammanhängande fredsorganisation bör prövas av försvarskommittén. Särskilda medel för att säkerställa repetitionsutbildningen vid arméns viktigare förband samt vissa marina förband bör snarast tillföras för åren fram till nästa försvarsbeslut.

Genom värnplikt för män, civilförsvarsplikt för kvinnor och män samt genom tjänsteplikt tillgodoses idag totalförsvarets behov av personal i krig. Betydande problem finns dock att tillgodose kvalitetsbehovet för olika slags personal, särskilt när två enheter inom totalförsvaret gör anspråk på en och samma person.

Det finns anledning att utveckla metoderna för uttagning och fördelning av personal inom totalförsvaret. Folkpartiet vill utveckla systemet med pliktlagar i syfte att ge bästa möjliga personalförsörjning för totalförsvaret

som ju omfattar praktiskt taget alla medborgare i arbetsför ålder.

Enligt Folkpartiet finns det en bestämd gräns där värnplikten i nuvarande form förlorar i trovärdighet nämligen om man i dess namn utbildar förband utan materiella och utbildningsmässiga förutsättningar att möta moderna utländska förband. För att få ut maximal försvarseffekt ur de medel som kan tilldelas försvaret har Folkpartiet länge förordat differentierade utbildningstider, relaterade till krigsuppgift och förkunskaper.

I försvarsmaktsutredningen har ÖB för att utveckla idén om allmän värnplikt föreslagit försök med utökad differentiering av de värnpliktigas grundutbildning i kombination med andra former av repetitionsutbildning.

För bevakningsförband är det enligt ÖB möjligt med betydligt kortare värnpliktstider än dagens. Ifråga om bevakningstjänsten innebär det likväl klara kvalitetsförstärkningar jämfört med vad som idag ges vid grundutbildning till bevakningsförband. Den föreslagna utbildningen blir också bättre än den utbildning som idag ges för funktionen bevakning hos värnpliktiga som primärt utbildas för t. ex. klargöring av flygplan, underhållstjänst, fältarbeten eller artilleri.

Den exakta längden för olika utbildningar kan bara bedömas efter praktisk erfarenhet av hur utbildningsmålen nås. Vi anser därför att försöksverksamhet enligt ÖB:s förslag skall genomföras liksom utökade försök med beredskapsinriktad värnpliktsutbildning inom armén och kustartilleriet. Därigenom kan bättre beslutsunderlag i värnpliktsfrågan föreligga inför 1991 års försvarsbeslut.

Med 1987 års försvarsbeslut avsattes medel för fortsatt materiell förnyelse av brigadsystemet och dess tilläggsförband. Dessa medel har i stora delar åtgått för att i planeringen säkerställa de nuvarande förbandens vidmakthållande. Enligt Folkpartiets uppfattning är det nödvändigt att förena en krigsorganisationsminskning inom armén med en samtidigt inledd materiell förnyelse av de kvarvarande förbandens utrustning. Detta kommer att kräva utökade ekonomiska medel redan i nuvarande försvarsbeslutsperiod. Sådan materiell förnyelse omfattar bl. a. en återförd planering för luftvärn och helikoptrar, kompletterande anskaffning av artillerimateriel och ammunition samt en fortsatt mekanisering och anskaffning av splitterskyddande utrustning till förbanden.

Vi vill särskilt peka på behovet av helikoptrar för i första hand sjukvårdstransporter i övre Norrland. Utan rimlig kapacitet i detta avseende kan trovärdigheten i hela försvaret av denna del av landet ifrågasättas. Tidigare studier från ÖB har angivit att analyser av sjukvårdsbelastningen vid alternativa angreppsfall visade att tusentals skadade skulle komma att dö, eftersom de inte skulle komma till sjukhus i tid. ÖB framhöll därvid att vetskapen om organisationens bristande förmåga att ta hand om skadade skulle komma att negativt påverka både stridsvilja och uthållighet.

I flera sammanhang under senare år har Folkpartiet pekat på det orimliga i att svenska soldater helt saknar skyddsvästar. Man brukar ange att 85 procent av dödade och skadade i moderna krig får sina skador genom splitter, från artilleri eller från splitterbildande attackvapen fällda från flygplan. Det är av humanitära skäl orimligt att Sverige — som en följd av

att numerären soldater prioriterats före utrustning — ligger långt efter många andra industriländer när det gäller skyddsutrustning. Den svenska sjukvården i krig är under alla förhållanden en flaskhals, men frånvaron av splitterskydd gör att belastningen på sjukvården troligen skulle bli sådan att systemet klappade ihop.

För *marinstridskrafternas* vidkommande fastlades i försvarsbeslutet en långsiktig inriktning och förnyelse av marinens krigsförband och därmed sammanhängande fredsorganisation. Endast i ett avseende lämnades förnyelsefrågan öppen inför nästa försvarsbeslut. Detta gällde ytstridsfartygens utformning och utnyttjande, vilket bl. a. sammanhänger med ubåtskyddets utveckling mot sekelskiftet.

Folkpartiet var pådrivande för att 1987 års försvarsbeslut skulle innehålla medel för framtagande av ett testfartyg gällande ny teknik för framtida mångsidigt användbara fartyg. Ett sådant fartyg tas nu fram och erfarenheterna från det arbetet torde bli av stor betydelse inför framtida beslut om utformning av ytstridsförbanden.

Även inom marinen har stora ekonomiska brister i underlaget till försvarsbeslutet framkommit. Viktiga förnyelseobjekt har blivit dyrare än beräknat samtidigt som driftskostnaderna för ubåtsskyddet, trots ekonomiska påslag utöver försvarsbeslutet, ökat i sådan grad att de riskerar att begränsa de marina förbandens framtida verkan i invasionsförsvaret. Ubåtsskyddet har med nödvändighet haft hög prioritet inom försvarsmakten under 80-talets uppbyggnadsperiod. Resultatet av uppbyggnadsperioden liksom en mot den totala försvarsbilden balanserad inriktning av det viktiga ubåtsskyddet måste nu särskilt prövas inför 1991 års försvarsbeslut.

Bristerna i marinens planering medför en allvarlig obalans i försvarsmaktens förmåga. Utökningen av antalet ubåtar uteblir och kvaliteten begränsas. Av de fyra nya kustrobotbatterierna återstår endast ett. Förnyelsen av sjöminssystemet utgår nästan helt liksom moderniseringen och t.o.m. bibehållandet av viktiga fasta och rörliga kustartilleriförband vid infallsportarna. Denna förändring av försvarsbeslutets inriktning är enligt Folkpartiets uppfattning inte godtagbar. Det är därför nödvändigt att redan under innevarande försvarsbeslutsperiod börja tillföra ytterligare medel, så att den marina inriktningen snarast kan återtas.

Vi vill särskilt peka på behovet att förverkliga försvarsbeslutets inriktning på fler kustrobotbatterier och utökning av antalet ubåtar från 12 till 14.

För *flygstridskrafterna* prioriterades i försvarsbeslutet luftförsvarsförmågan. Detta innebar en förnyelse och en förstärkning av hela kedjan från strilssystemet och bassystemet över flygplanet och dess vapen och motmedel. Särskild vikt lades vid motmedlen, jaktbeväpningen och möjligheterna att på sikt utöka antalet JAS-flygplan.

1987 års försvarsbeslut kom till stor del att betona det ökade behovet av förmåga att möta överflygningar och anfall genom luften. Från Folkpartiets sida fördes tidigt fram tanken — mot myndigheternas avstyrkande — att återuppsätta en jaktdivision med J 35 Draken i början av 90-talet när bristen på förare och tekniker övervunnits.

I 1987 års försvarsbeslut uttalade riksdagen i samband med en motion

från Folkpartiet att modifiering av ytterligare Draken-plan vore önskvärd. Efter förhandlingar med industrin har beställning av denna modifiering gjorts.

Mot. 1988/89
Fö207

Den nya försvarskommittén bör, bl. a. med beaktande av personalförhållandena, ta upp till behandling möjligheterna att förverkliga Folkpartiets tanke om uppsättning av ytterligare en division J 35.

Även flygvapnets planering har visat sig mindre hållbar. Personalkostnaderna har ökat liksom kostnaderna för flera viktiga materielförstärkningar. Särskilt allvarlig är kostnadsutvecklingen för robotbeväpningen och för den framtida anskaffningen av JAS-flygplan. Kostnaderna härför är alltså mycket osäkra.

Enligt vår mening är det angeläget att bl. a. genomföra utbyggnaden av strilssystemet och ta fram vapen för förbindelsebekämpning. För att säkerställa den prioriterade luftförsvarseffekten är det också av största betydelse att återskapa en hållbar planering för JAS-flygplanet och dess jaktrobotbeväpning. Detta bör vara en prioriterad uppgift i den nya försvarskommittén innan en fortsatt inriktning läggs fast. En stabil och ekonomiskt förankrad inriktning måste fastläggas snarast, då den blir av avgörande betydelse såväl för luftförsvarets utformning på sikt som för flygindustrins framtid.

De allvarliga bristerna i försvarsmaktens planering som nu framkommit har medfört, att den svenska försvarsindustrins utvecklingskompetens hotas redan på kort sikt. Den snabbt förändrade planeringen medför, att vissa viktiga kompetensområden kan komma att försvinna. Enligt Folkpartiets mening är det därför nödvändigt att snabbt vidta särskilda åtgärder för att säkerställa sådan industriell utvecklingskompetens, som kommer att erfordras för bl. a. arméns modernisering på 90-talet. Likartade förhållanden kan gälla för viss marin beväpning, för robotindustrin och för en fortsatt elektronikutveckling. Däremot anser Folkpartiet att den nuvarande situationen understryker betydelsen av de kapacitetsförändringar inom flera industriområden som påpekades av riksdagen i 1987 års totalförsvarsbeslut. Den långsiktiga industrikapaciteten bör inriktas mot den förnyelsenivå som angavs i 1987 års försvarsbeslut.

Totalförsvarets civila delar – stora brister i sjukvården

1987 års försvarsbeslut innebar ett genombrott för tanken att samma planeringsförutsättningar måste gälla för alla sektorer. Folkpartiet hade länge pläderat för denna princip. Det var orimligt att ha olika målsättningar ifråga om uthålligheten, så att staten satsade stora belopp på att ge uthållighet på tre år eller mer för vissa sektorer, samtidigt som t. ex. sjukvården hade ytterst ringa uthållighet. Grundregeln måste vara att angripa bristerna i de områden som är mest eftersatta enligt principen att ingen kedja är starkare än sin svagaste länk.

Enhetliga planeringsförutsättningar för hela totalförsvaret var alltså en stor principiell markering i 1987 års försvarsbeslut. Försvarsbeslutet innebär att det nu för första gången också finns en gemensam ekonomisk ram för insatser inom de civila delarna av totalförsvaret. Genom tillkomsten

(1986) av Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) finns också ett ansvarigt organ med uppgift att kontinuerligt granska brister och behov. ÖCB har att följa samhällsutvecklingen och redovisa var nya insatser är särskilt viktiga. Av avgörande betydelse är att man kan ta beredskapshänsyn redan i samhällsplaneringen för att minska sårbarheten. Lyckas detta blir kostnaden oftast långt mindre än om man i efterhand söker minska sårbarheten.

Ofta påpekas att olika drag i samhällsutvecklingen gör samhället mer sårbart, t. ex. det ökade beroendet av telekommunikationer när mer och mer av information baseras på datasystem. Men det finns också utvecklingar som minskar sårbarheten. Att Sveriges mycket stora oljeberoende kunnat minskas på ett närmast dramatiskt sätt innebär stora fördelar för beredskapen. Vi ser framför oss ett minskat utlandsberoende i jordbruksproduktionen om man — som Folkpartiet förordat också av flera andra skäl — kan lägga om jordbrukspolitiken så att användningen av bekämpningsmedel och handelsgödsel minskas. De stora kostnader staten lagt ned för jordbrukets uthållighet i internationella krisituationer har främst legat på lagring för att möjliggöra fortsatt stor giftanvändning inom jordbruket.

Folkpartiet har i flera år begärt en förändring av skyddsrumbygandet så att det prioriteras mer bestämt till sådana områden där riskerna bedöms som särskilt stora. Med den planering som fanns före 1987 skulle det sannolikt dröja till mitten av nästa århundrade innan man klarat skyddet för t. ex. människor som arbetar i utsatta verksamheter i Stockholms innerområde. Det är nödvändigt att finna former för att under 90-talet förbättra skyddet för i princip alla de människor som kan antas vara utsatta för de största riskerna. I 1987 års försvarsbeslut ställde sig riksdagen bakom det synsätt som Folkpartiet länge pläderat för. Vi hälsar med tillfredsställelse att regeringen, myndigheter och en särskild parlamentarisk utredning därefter arbetat för att få fram genomtänkta mål- och riskanalyser och principer för hur alla människor ska få ett grundskydd och hur skyddet för särskilt utsatta ska kunna förstärkas redan på ganska kort sikt.

Sjukvård, telekommunikationer och kommunalteknisk försörjning (vatten, värme, el) angavs i försvarsbeslutet som områden där uthålligheten och säkerheten måste förstärkas.

Sjukvården synes vara totalförsvarets svagaste länk. I och för sig har Sverige en stor sjukvårdsorganisation med betydande kapacitet. Men uthålligheten i denna organisation är ytterst ringa, främst genom det mycket stora beroendet av importerad förbrukningsmateriel.

Försvarsbeslutet 1987 innebar en fördubblad statlig satsning på sjukvårdens beredskap. Över en miljard avsattes för ändamålet och riksdagen markerade mycket tydligt att just sjukvården snabbt måste ges en förbättrad uthållighet. I minnet fanns att den förbättring som beslutades fem år tidigare, i 1982 års försvarsbeslut, dröjde därför att förhandlingar mellan staten och landstingsförbundet drog ut flera år. Först de allra sista månaderna av föregående femårsperiod gjordes upphandlingar av förbrukningsmateriel. Fram till dess hade de statliga pengarna stått orörda.

Med nästan bestörtning måste vi nu konstatera att inte heller de förstärkningar som riksdagen förutsatte för sjukvården i 1987 års försvarsbe-

slut genomförs i rimlig tid. Man har ännu inte börjat förhandla mellan staten och landstingsförbundet om de praktiska arrangemangen för att öka uthålligheten ifråga om förbrukningsmateriel och läkemedel. Det har nu gått ungefär en tredjedel av försvarsbeslutsperioden – och ännu har nästan ingenting konkret hänt på sjukvårdsområdet. I stället för att utbetalas och leda till reella förbättringar samlas pengarna på hög. Förbättringarna inom sjukvården skulle finansieras genom utförsäljning av lager inom områden där uthålligheten är betydligt större. ÖCB har till stor del genomfört dessa utförsäljningar, varför pengarna finns – men sjukvårdssidan har hittills inte förmått ta emot dem.

Hade riksdagen förutsett att agerandet på sjukvårdsområdet skulle leda till sådana förseningar hade det självfallet varit möjligt att för de första två, tre åren av försvarsbeslutsperioden lägga mer pengar på andra delar – t. ex. betydligt snabbare anskaffning av skyddsmasker till hela befolkningen – och låta pengarna för sjukvården komma i en stor klump de två sista åren av perioden.

Vi anser situationen så allvarlig, att riksdagen bör begära hos regeringen att den redan innevarande riksmöte återkommer till riksdagen med förslag om hur de i försvarsbeslutet avsatta medlen till sjukvården ska kunna leda till reella insatser.

Det står redan klart, att inte ens om statens pengar verkligen kommer till användning inom sjukvårdsområdet, kommer uthålligheten att förstärkas i den utsträckning som riksdagen förutsatte 1987. Riksdagsbeslutet innebar nämligen att staten skulle svara för kostnaderna för de i krig tillkommande sjukvårdsbehoven, medan landstingen skulle svara för uthålligheten ifråga om den sjukvård som bedrivs redan i fredstid.

Landstingsförbundets styrelse har i brev till regeringen den 14 april 1988 – alltså nästan ett år efter försvarsbeslutet – förklarat att landstingsförbundet helt vägrar att godta riksdagsbeslutet. Ingen som helst lagring eller andra åtgärder från landstingens sida för att förstärka uthålligheten ifråga om förbrukningsmateriel kommer att vidtas.

Det är i detta läge nödvändigt att regeringen snabbt lägger fram förslag till hur situationen ska hanteras. Nya statliga medel eller en omfördelning inom totalförsvaret så att mer pengar kan avdelas för anskaffning av förbrukningsmateriel kunde vara möjliga vägar. Staten skulle i så fall alltså ta på sig hela finansieringen. Men samtidigt tycks det meningslöst att anslå ytterligare statliga medel, när inte ens de pengar som angavs i 1987 års försvarsbeslut ser ut att komma till användning i avsedd tid utan samlas på hög.

Allvaret i situationen på sjukvårdsområdet i krig blev väl belyst vid en gemensam offentlig utskottsutfrågning med försvars- och socialutskotten den 22 november 1988.

Viktiga avgöranden kan inte skjutas på framtiden

Från flera håll, både från ÖB och politiska partier, har begärts att 1992 års försvarsbeslut ska tidigareläggas ett år. Detta är numera också regeringens utgångspunkt i direktiven till 1988 års försvarskommitté. Folkpartiet har

inte ansett det angeläget att göra denna tidigareläggning. Den medför betydande svårigheter när det gäller att få fram beslutsunderlag. Redan den förra försvarskommittén arbetade i besvärande tidsnöd och kunde t.ex. inte genomföra det remissarbete som vore önskvärt. Den nya försvarskommittén kan få betydande problem om myndigheternas perspektivplaner och perspektivstudier läggs i ordinarie tid, medan tiden för politisk behandling av dem förkortats ett år.

Såvitt vi kan se förutsätter en tidigareläggning av försvarsbeslutet att försvarskommittén själv tar fram underlag för de viktigaste avvägningarna inom totalförsvaret. För Folkpartiets vidkommande bör detta ändå vara möjligt, eftersom vi menar att 1987 års försvarsbeslut gav långsiktiga inriktningar som i sina huvuddrag kan väntas vara riktiga också vid ett beslut 1991. Men principiellt är det olyckligt att tiden att ta fram beslutsunderlag försämras på det sätt som tidigareläggning av nästa försvarsbeslut innebär.

De akuta problemen inom försvaret – främst betingade av att de militära myndigheternas kostnadsbedömningar i underlaget till 1987 års försvarsbeslut var vilseledande – kan inte skjutas till 1991. Medelstillskott för att förverkliga innehållet i 1987 års försvarsbeslut måste komma snart. Det är helt nödvändigt att innevarande år fatta de organisationsbeslut för armén som borde ha kommit redan 1987 men som då omöjliggjordes av att myndigheterna inte kunnat leverera utlovat beslutsunderlag.

Genom denna motion har Folkpartiet redovisat sin principiella inriktning av totalförsvaret intill tidpunkten för nästa försvarsbesluts tidpunkt. Enligt Folkpartiets mening är det nödvändigt, att redan före denna tidpunkt, och senast i samband med ett beslut om arméns framtida utveckling, tillföra försvarsmakten ytterligare medel och förändra planeringsramarna så att 1987 års försvarsbeslut kan genomföras utan ytterligare tidspillan. Endast därigenom kan den nuvarande oroande utvecklingen inom försvarsmakten förändras i positiv riktning och en stabil grund skapas för nästkommande försvarsbeslut. Lämpligaste tillfälle för beslut om medelstillskott är när riksdagen tar ställning sedan regeringen i februari i år lämnat aviserad proposition om anslagen för totalförsvarets militära delar.

Hemställan

Mot bakgrund av ovanstående hemställs

1. att riksdagen beslutar att försvaret snarast skall tillföras medel för att säkerställa viktig repetitionsutbildning och prioriterad industriutvecklingskompetens,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att fullfölja 1987 års försvarsbeslut,
3. att riksdagen av regeringen begär uppgift om vilka medelstillskott och vilka ramförändringar för försvaret som erfordras för att i motionens mening fullfölja 1987 års försvarsbeslut,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av försök inom värnpliktsutbildningen enligt överbefälhavarens förslag,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag redan innevarande riksmöte om hur hälso- och sjukvården i krig ska kunna få den förstärkning som angavs i 1987 års försvarsbeslut.

Stockholm den 25 januari 1988

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

Hans Lindblad (fp)

